

pensions and other social funds.

It is noted that the current performance indicators of technological processes and reliability indicators of domestic technology do not meet current requirements.

Key words: market, agricultural machinery, agrarian enterprise, machine-tractor park, trade mark, investments, state support.

УДК 311.21:331.56

DOI 10.31395/2415-8240-2019-95-2-174-185

СТИМУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ: ІНТЕГРАЛЬНИЙ ВИМІР

О. В. ШВЕЦЬ, докторант

Міжнародний університет бізнесу і права (м. Херсон)

Визначено першочергові завдання національної політики держави щодо стимулювання економічної активності населення, зокрема через впровадження ефективної пенсійної реформи, зростання продуктивності зайнятості, підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу та скорочення безробіття. Доведено значущість комплексної оцінки стимулювання економічної активності з боку працівників, роботодавців та держави. Досліджено групові та інтегральні індекси оцінки стимулювання економічної активності населення у розрізі регіонів України за 2014-2017 рр. Обґрунтовано заходи щодо стимулювання економічної активності населення залежно від рівня інтегрального індексу в розрізі регіонів.

***Ключові слова:** економічна активність населення, зайнятість населення, стимулювання активності, індекс стимулювання економічної активності, ринок праці, рівень зайнятості.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційний вектор розвитку економіки України вимагає комплексної трансформації наявних у країні державних інституцій, адаптації більшості видів економічної діяльності до стандартів ЄС, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та підвищенню рівня життя населення. Реформування національної економічної системи істотно впливає на процеси економічної активності населення, оскільки структурні зміни в секторах економіки

призводять до перерозподілу трудових ресурсів та вивільнення частини зайнятих.

Оцінювання рівня розвитку функціонування ринку праці України передбачає проведення комплексного аналізу його основних показників розвитку. Серед ключових напрямів дослідження необхідно виділити аналіз динаміки основних показників економічної активності, що передбачає оцінювання фактичної зміни рівнів, виявлення тенденцій і закономірностей їх розвитку тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні та практичні аспекти дослідження регіонального ринку праці, зайнятості населення і безробіття знайшли відображення в роботах вітчизняних науковців: З.П. Бараннік, Д.П. Богині, Е.М. Лібанової, Л.С. Лісогор, А.А. Любович, Н.О. Парфенцевої, В.М. Петюха, С.І. Пірожкова, І.В. Пономаренко, В.Г. Саріогло, А.В. Хмелюк, В.О. Чорної тощо. Незважаючи на широкий спектр наукових праць, існує потреба в дослідженні теоретичних та методологічних засад формування та розвитку економічної активності населення регіонів України, діагностики рівня її стимулювання, проведенні порівняльного аналізу процесів зайнятості тощо.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, провідних спеціалістів у сфері дослідження регіонального ринку праці, зайнятості населення та розвитку його економічної активності. При проведенні дослідження використано: метод порівняння, статистико-економічний, абстрактно-логічний, статистичний, емпіричний та графічний методи.

Результати дослідження. Вважаємо, що першочерговим питання національної політики держави щодо стимулювання економічної активності населення має бути реформування пенсій, таким чином, щоб пенсіонери не продовжувати працювати після виходу на заслужений відпочинок, отримуючи достойне державне забезпечення. У 2017 році була проведена пенсійна реформа, однак вона є недосконалою, адже підвищення відбулося лише на декілька відсотків. Порівнюючи зростання пенсій із темпом інфляції, слід зробити висновок, що і надалі пенсії дуже низькі. Одні з найнижчих не лише у Європі, але й у світі. Так само слід піднімати пенсії не лише нардепам, суддям і представникам вищої ланки суспільства, а і викладачам, вчителям, лікарям.

Для того, щоб зростали пенсій потрібно збільшувати надходження до

бюджету країни та цільових фондів. Це може відбутися за рахунок виведення зарплати з тіньового сектору економіки, що в свою чергу дасть змогу вирішити іншу проблему. Зокрема стимулювання економічно-активного населення за рахунок збільшення офіційної заробітної плати. Також економічно-активне населення не буде виїжджати за кордон, а буде знаходити високооплачувані місця в Україні. Також потрібно усунути необґрунтовано високу диференціацію зарплати враховуючи регіони країни, а також сфери економічної діяльності, що дасть змогу поліпшити рівень життя усіх громадян держави не залежно від регіону, в якому вони проживають [1].

Ще однією пропозицією, яка пов'язана з рівнем заробітної плати буде збільшення середньо регіональної платні працівникам за рахунок зменшення мінімальної, але беручи до уваги споживчий кошик українця згідно з цінами 2017 року. Важливе місце у стимулюванні економічної активності займає підвищення рівня зайнятості, а також розвиток на ринку праці. Підтримка держави мусить бути направлена на зростання продуктивності зайнятості, також підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу та скорочення безробіття шляхом взаємодії вищих навчальних закладів, коледжів, кооперативів тощо з підприємствами та організаціями. Основною метою такої співпраці має бути зростання професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, які будуть випускатися.

На нашу думку держава повинна досліджувати ринок праці і подавити навчальним закладам програму відповідно, до якої після завершення вишу випускники матимуть робочі місця. В результаті цього заходу можна буде подолати дисбалансу пропозиції та попиту робочої сили як на загальнонаціональному так і на регіональних ринках праці через створення нових робочих місць урахуваючи специфіку регіону, а також чітко формувати загальну, регіональну та галузеву потребу у робочих місцях як на поточний період так і на перспективу. Також слід підвищувати територіальну мобільність громадян з ціллю перерозподілу робочої сили між регіонами, враховуючи тенденції, що складаються на ринку праці.

При цьому, держава повинна сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили, а також зайнятості населення. Підвищення зайнятості населення може відбутися через можливість взяття безвідсоткових кредитів у держави на відкриття власно справи. Перевагами такої позики буде, по-перше, відрахування податків та зборів до Державного бюджету України, по-друге, особа, отримує доходи з власної справи, а не платню з Центра зайнятості, по-

третє, при успішній діяльності фірми можливі створення нових робочих місць [2].

Основними заходами державної соціальної політики щодо зростання рівня економічної активності населення на перспективу є посилення державного регулювання саме на ринку праці.

З огляду на вище зазначене, можна визначити основні заходи щодо підвищення рівня економічної активності населення України. Посилення державного регулювання ринку праці шляхом визначення насиченості кадрами галузей економіки кваліфікованими працівниками відповідно до потреб ринку. Поліпшення нормативно-правової бази можна досягти за рахунок виконання держзамовлення на підготовку та перепідготовку кадрів, а після закінчення вищого навчального закладу чи професійно-технічного направлення на роботу. Також потрібно створювати нові робочі місця безпосередньо державою і через виділення державою безвідсоткових кредитів, що дасть змогу поліпшити загалом ситуацію на ринку праці.

Розроблення політики держави щодо економічної активності населення є стратегічним питанням нашої держави, адже головною метою запровадження пропозицій є економічна ефективність від таких заходів. Впровадження запропонованих нами заходів несуть в собі велике економічне значення, оскільки від них в певній мірі буде залежати розвиток даної сфери, але і економіки держави та регіонів загалом.

Разом з тим заходи, які проводилися в останні роки не завжди запроваджувалися з урахуванням економічного ефекту. Однак, для поліпшення ситуації на ринку праці потрібно оцінювати ситуацію, яка може скластися, коли слід буде поліпшувати не лише кількісні показники, але і якісні. Потрібно проводити комплексну оцінку стимулювання економічної активності з боку працівників, роботодавців та держави, щоб запровадити таку політику розвитку ринку праці, яка не суперечила б потребам всіх учасників цього процесу.

Економічна активність населення відіграє вирішальну роль у становленні ринку праці України, тому заходи, щодо стимулювання є надзвичайно важливим завданням [6]. У попередніх дослідженнях нами було розглянуто загальні пропозиції щодо покращення політики держави. Однак, на нашу думку, для різних регіонів потрібно висувати більш конкретні та адаптовані пропозиції.

З огляду на це, нами було досліджено групові та інтегральні індекси оцінки стимулювання економічної активності населення у розрізі регіонів

України за 2014-2017 рр. За результатами розрахунків виявлено, що у двох регіонах спостерігається низький рівень оцінки стимулювання економічної активності, зокрема у Чернігівській та Запорізькій областях. Високий рівень цього показника був відмічений у Житомирській, Вінницькій, Івано-Франківській та Рівненській областях (рис.1).

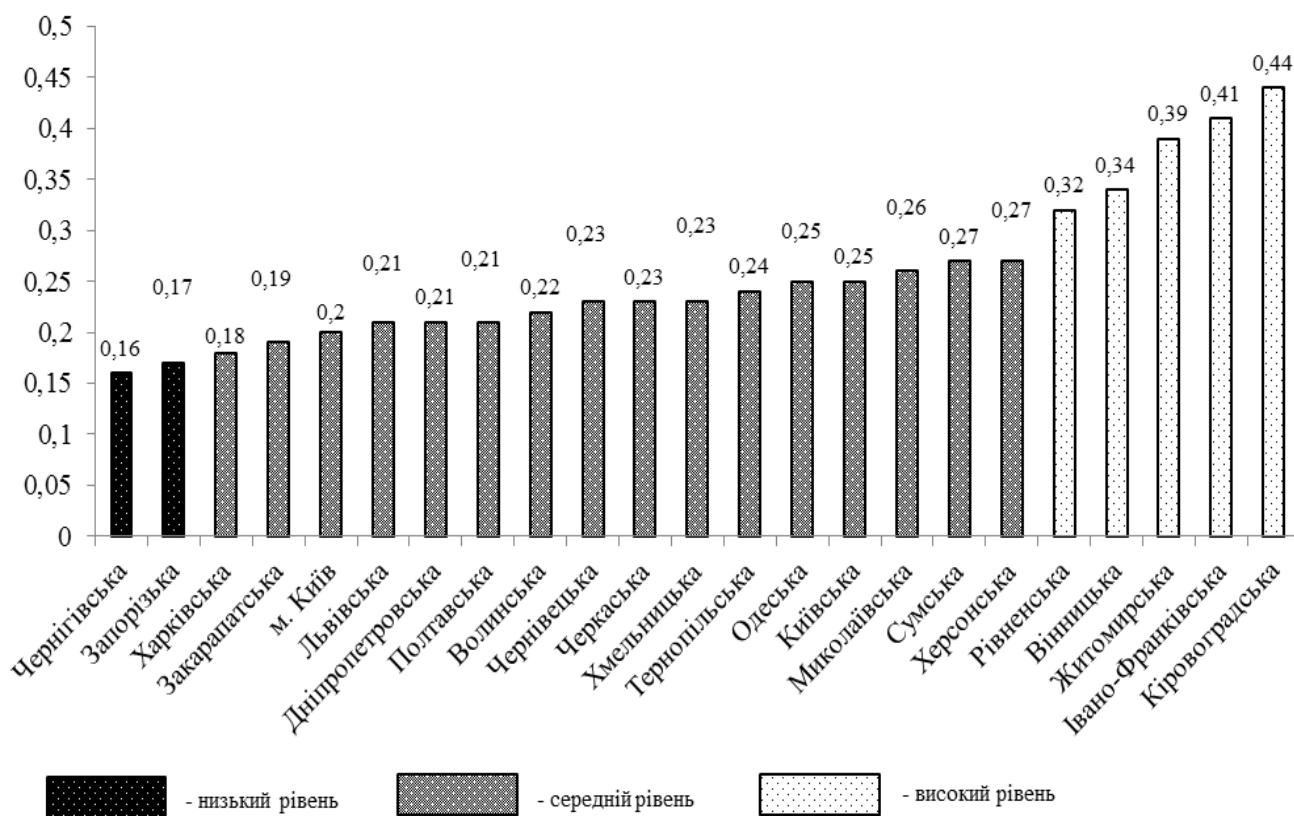

Рис. 1. Інтегральний індекс оцінки стимулювання економічної активності у розрізі регіонів України за 2014-2017 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі джерел [3-6]

Середній рівень інтегрального індексу стимулювання економічної активності за 2014-2017 роки був зафіксований у решті регіонах.

До питання щодо розробки пропозицій для регіонів, у яких склався низький рівень інтегрального індексу стимулювання економічної активності. Перш за все слід зазначити, що така ситуація склалася через низький груповий індекс оцінки інтересів з позицій роботодавців та держави, тому основну увагу потрібно приділити саме цьому напрямку. Для поліпшення ситуації потрібно співпрацювати державі з роботодавцями, щоб останні висували конкретні вимоги до працівників, а держава в свою чергу або виділяла кошти на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів або готувала таких кадрів відповідно до потреб регіону тощо.

При цьому слід зазначити, що коефіцієнт приросту працівників значно скоротився у цих регіонах, тому заходом зі стимулювання економічної активності буде збільшення цього показника шляхом прийняття на новостворені робочі місця працівників, а також запровадження політики держави, за умов якої роботодавці прагнутимуть не звільняти своїх робітників.

У регіонах з низьким інтегральним індексом стимулювання економічної активності спостерігається високий рівень заборгованості із виплати заробітної плати. Пропонуємо вирішувати дане питання через погашення в повній мірі заборгованості по виплаті всіх коштів працівникам підприємств і організацій. З позицій матеріальної зацікавленості економічно-активного населення погашення може відбутися за рахунок збільшення заробітної платні працівників.

З огляду на визначення конкретних заходів стимулювання економічної активності для регіонів з середнім рівнем інтегрального індексу оцінки стимулювання економічної активності діагностику слід здійснювати через оцінку показників для кожного регіону [8, 9]. Так, для регіонів із середнім рівнем інтегрального індексу спостерігається скорочення штатних робітників та збільшення рівня вимушеної неповної зайнятості. Через це, слід збільшувати кількість штатних працівників, сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили тощо. До того ж, при модернізації економіки пропонується створювати поліпшений інвестиційний клімат у регіонах. Це буде позитивно відобразитися на добробуті громадян.

Аналізуючи регіони, у яких високий рівень інтегрального індексу стимулювання економічної активності з позицій рівня, економічної віддачі та матеріальної зацікавленості економічно-активного населення потрібно брати до уваги те, що вони можуть досягти ще більш високого рівня. Перше за все, пропонуємо, поліпшувати ситуацію, яку досягли за останні роки та розвиватися у цьому напрямку. Дотримуючись політики держави щодо стимулювання економічної активності населення, це дасть змогу досягти ще вищого рівня інтегрального індексу.

Однак все ж декілька пропозицій можна виокремити, зокрема модернізація та збереження робочих місць, також надання рекомендацій регіонами, які ми аналізуємо з нижчим рівнем інтегрального індексу, проведення дебіюрократизації всієї підприємницької діяльності. Головним поліпшенням з боку регіонів, у яких спостерігався високий рівень оцінки інтегрального індексу буде подання пропозицій регіонам з нижчим рівнем інтегрального індексу.

Табл. 1. Заходи стимулювання економічної активності населення залежно від рівня інтегрального індексу

Рівень інтегрального індексу	Регіон	Заходи стимулювання
Низький	Чернівецька, Закарпатська області	<ul style="list-style-type: none"> • збільшувати кількість штатних працівників; • провести збільшення матеріальних вигод для працівників; • створювати нові робочі місця; • в першу чергу працевлаштовувати тих громадян, які зареєстровані в Центрі зайнятості; • проводити навчання працівників відповідно до потреб роботодавців за рахунок держави; • створення сприятливих умов для само зайнятого населення; • підвищувати заробітні плати, до рівня м. Києва; • організація оплачуваних громадських робіт для безробітних.
Середній	Харківська, Закарпатська, Львівська, Волинська області Одеська , Хмельницька, Житомирська, Кіровоградська, Вінницька, Миколаївська , Сумська, Івано-Франківська, Волинська, Харківська, Черкаській, Чернігівська, Тернопільська, Рівненська, Херсонська та м. Київ	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення кількості штатних працівників; • сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили; • модернізація та збереження робочих місць; • поліпшити інвестиційний клімат регіонів; • створення сприятливих умов для самозайнятого населення; • забезпечення житлом працівників при переїзді до регіонів, де не вистачає робочої сили
Високий	Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Запорізька та області	<ul style="list-style-type: none"> • збереження досягнутого рівня; • модернізація та збереження робочих місць; • проведення дебіюрократизації всієї підприємницької діяльності; • подання пропозицій регіонам з нижчим рівнем інтегрального індексу.

Джерело: сформовано автором.

З метою реальної оцінки ситуації, що склалася на ринку праці за останні роки з позицій рівня економічної активності, економічної віддачі економічно-активного населення та з позицій матеріальної зацікавленості економічної активності населення за регіонами України на основі вище зазначеного, на нашу думку, доцільно, згрупувати пропозиції, які наведено у таблиці 1.

Таким чином, запропоновані заходи потрібно застосовувати в залежності від рівня інтегрального індексу стимулювання економічної активності населення.

Висновки. Економічно-активне населення відіграє важливу роль у розвитку регіональної економіки в цілому. Обґрунтовано, що під економічним стимулюванням економічної активності населення слід розуміти дієвий вплив на людину за допомогою матеріальних та нематеріальних стимулів з метою підвищення продуктивності її праці та ефективності використання притаманних їй фізичних та розумових здібностей тощо.

Дослідження інтегрального індексу рівня стимулювання економічної активності за регіонами України засвідчує, що практично всі регіони повинні підвищувати цей рівень, тоді як прогнозування показників економічно-активного населення регіонів України відзначає тенденцію до його зниження.

Оцінка причинно-наслідкових зв'язків у системі стимулювання економічної активності населення регіонів України визначає взаємозалежність її основних показників, що передбачає розробку та формування політики стимулювання, яка б вирішувала наявні проблеми, які вже проявляються на рівні регіонів держави, так і попереджала їх появу у майбутньому, забезпечувала прозору конкурентоспроможність працівників та визначала основні стратегічні заходи щодо підвищення рівня економічної активності населення України відповідно до потреб регіонального ринку праці тощо.

Література

1. Skupskyi R.M., Melnychuk L.S., Shcherbata M.Y. Methodological aspects of labor potential use and regional demographic problems. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 1 (9). P. 103-109.

2. Міненко В.Л. Методологічні аспекти аналізу економічної активності населення, зайнятості і безробіття. [Електронний ресурс]. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 1. С. 59-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_1_10

3. Статистичний щорічник України за 2014 рік [Електронний ресурс] / За редакцією І. М. Жук. *Державна служба статистики України*. 2015. URL: www.ukrstat.gov.ua.

4. Статистичний щорічник України за 2015 рік [Електронний ресурс] / За редакцією І. М. Жук. *Державна служба статистики України*. 2016. URL: www.ukrstat.gov.ua.

5. Статистичний щорічник України за 2016 рік [Електронний ресурс] / За редакцією І. М. Жук. *Державна служба статистики України*. 2017. URL: www.ukrstat.gov.ua.

6. Статистичний щорічник України за 2017 рік [Електронний ресурс] / За редакцією І. М. Жук. *Державна служба статистики України*. 2018. URL: www.ukrstat.gov.ua.

7. Чорна В.О. Південний регіон України як цілісний простір економічної активності населення: специфіка, сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. Вип. 39. С. 215-221. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/10202>

8. Sergii Lekar, Dmytro Shumeiko, Volodymyr Lagodiienko and Valerii Nemchenko, Construction of Bayesian Networks in Public Administration of the Economy. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(04), 2019, pp. 1379-1384.

9. Lagodiienko Volodymyr, Malanchuk Marina, Gayvoronska Inna and Sedikov Denys, 2019. Selection of criteria for key performance indicators by the matrix method. *International Journal of Mechanical Engineering & Technology (IJMET) - Scopus Indexed*. Volume:10, Issue:1, Pages:1303-1311.

References

1. Skupskyi, R.M., Melnychuk, L.S., Shcherbata, M.Y. (2017). Methodological aspects of labor potential use and regional demographic problems. *Scientific bulletin of Polissia*. Chernihiv: ChNUT, 1 (9), 103-109.

2. Minenko V.L. (2010). Methodological aspects of the analysis of economic activity of the population, employment and unemployment. *Actual problems of public administration*. 1: 59-68. [The Internet]. Access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_1_10 (in Ukrainian).

3. Statistical Yearbook of Ukraine for 2014 (2015). *State Statistics Service of Ukraine*. [The Internet]. Access: www.ukrstat.gov.ua. (in Ukrainian).

4. Statistical Yearbook of Ukraine for 2015 (2016). *State Statistics Service of Ukraine*. [The Internet]. Access: www.ukrstat.gov.ua. (in Ukrainian).

5. Statistical Yearbook of Ukraine for 2016 (2017). *State Statistics Service of Ukraine*. [The Internet]. Access: www.ukrstat.gov.ua. (in Ukrainian).
6. Statistical Yearbook of Ukraine for 2017 (2018). *State Statistics Service of Ukraine*. [The Internet]. Access: www.ukrstat.gov.ua. (in Ukrainian).
7. Chorna, V.O. (2017). Southern region of Ukraine as a whole space of economic activity of the population: specificity, current state and prospects for development. *Bulletin of V.N. Karazin KhNU. Series "Sociological Studies of Modern Society: Methodology, Theory, Methods"*, 39:215-221. [The Internet]. Access: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/10202>(in Ukrainian).
8. Sergii Lekar, Dmytro Shumeiko, Volodymyr Lagodiienko and Valerii Nemchenko, Construction of Bayesian Networks in Public Administration of the Economy. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(04), 2019, pp. 1379-1384.
9. Lagodiienko Volodymyr, Malanchuk Marina, Gayvoronska Inna and Sedikov Denys, 2019. Selection of criteria for key performance indicators by the matrix method. *International Journal of Mechanical Engineering & Technology (IJMET) - Scopus Indexed*. Volume:10, Issue:1, Pages:1303-1311.

Аннотация

Швец О. В.

Стимулирование региональной экономической активности населения: интегральное измерение

Оценка уровня развития функционирования рынка работы Украины предусматривает проведение комплексного анализа его основных показателей развития. Среди ключевых направлений исследования необходимо выделить анализ динамики основных показателей экономической активности, которая предусматривает оценивание фактического изменения уровней, выявление тенденций и закономерностей их развития и т.п.

Цель исследования - разработка теоретических и методологических принципов формирования и развития экономической активности населения регионов Украины, диагностика уровня ее стимулирование. Методологическая и теоретическая основа исследования - экономическая теория, научные разработки отечественных и зарубежных ученых в сфере развития регионального рынка труда, занятости населения и развития его экономической активности. При проведении исследование использовано: метод сравнения, статистико-экономический, абстрактно-логический, статистический, эмпирический и графический методы.

Определены первоочередные задачи национальной политики государства относительно стимулирования экономической активности населения, в частности через внедрение эффективной пенсионной реформы, которая обеспечивала бы

увеличение поступлений в бюджет страны и целевых фондов, вывод зарплаты из теневого сектора экономики, стимулирование экономически-активного населения за счет увеличения официальной заработной платы, повышение уровня занятости, а также развития рынка труда и т.п. Установлено, поддержка государства должен быть направлена на рост производительности занятости, повышение конкурентоспособности трудового потенциала и сокращение безработицы. Важного значения при этом приобретает комплексная оценка стимулирования экономической активности со стороны работников, работодателей и государства, чтобы ввести такую политику развития рынка работы, которая не противоречила бы потребностям всех участников этого процесса.

Исследованы групповые и интегральные индексы оценки стимулирования экономической активности населения в разрезе регионов Украины за 2014-2017 гг. По результатам выявлены, что в двух регионах наблюдается низкий уровень оценки стимулирования экономической активности, в частности в Черниговской и Запорожской областях. При этом высокий уровень этого показателя был отмечен в Житомирской, Винницкой, Ивано-Франковской и Ровенской областях. Обоснованы меры стимулирования экономической активности населения в зависимости от уровня интегрального индекса в разрезе регионов.

Ключевые слова: экономическая активность населения, занятость населения, стимулирование активности, индекс стимулирования экономической активности, рынок работы, уровень занятости.

Annotation

Shvets O. V.

Stimulating regional economic activity of the population: an integral dimension

Assessing the level of development of the functioning of the Ukrainian job market provides for a comprehensive analysis of its main development indicators. Among the key areas of research, it is necessary to single out an analysis of the dynamics of the main indicators of economic activity, which involves assessing the actual change in levels, identifying trends and patterns in their development, etc.

The purpose of the study is the development of theoretical and methodological principles for the formation and development of economic activity of the population of the regions of Ukraine, diagnostics of the level of its stimulation. The methodological and theoretical basis of the study is economic theory, scientific developments of domestic and foreign scientists in the development of the regional labor market, employment of the population and the development of its economic activity. When conducting the research, the following methods were used: comparison method, statistical-economic, abstract-logical, statistical, empirical and graphical methods.

The priorities of the state's national policy regarding the stimulation of the economic activity of the population, in particular through the introduction of an effective pension reform, which would ensure an increase in budget revenues and trust funds, the withdrawal of wages from the shadow sector of the economy, and stimulation of the economically active

population by increasing official wages, have been identified, increasing the level of employment, as well as the development of the labor market, etc. It has been established that state support should be aimed at increasing employment productivity, increasing the competitiveness of labor potential and reducing unemployment. At the same time, a comprehensive assessment of stimulating economic activity on the part of workers, employers and the state is gaining importance in order to introduce a policy for developing the job market that would not contradict the needs of all participants in this process.

The group and integral indices of assessing the stimulation of the economic activity of the population by the regions of Ukraine for 2014-2017 are studied. The results revealed that in two regions there is a low level of assessment of stimulation of economic activity, in particular in the Chernihiv and Zaporizhzhya regions. Moreover, a high level of this indicator was noted in Zhytomyr, Vinnitsa, Ivano-Frankivsk and Rivne regions. The measures of stimulating the economic activity of the population depending on the level of the integral index by regions are substantiated.

Key words: economic activity of the population, employment, stimulation of activity, index of stimulation of economic activity, job market, level of employment.

УДК 332.155:631.11:005.35

DOI 10.31395/2415-8240-2019-95-2-185-197

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЇХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

А. О. РЕВУЦЬКА, кандидат економічних наук

О. С. ФРОТЕР, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено основні тенденції економічного розвитку аграрних формувань Черкаської області. Висвітлено сучасний стан та особливості їх функціонування. Виявлено основні чинники, що спонукають підприємства здійснювати соціально відповідальну діяльність. Проаналізовано вплив соціально відповідальних заходів на розвиток сільських територій. Здійснено пошук й наукове обґрунтування напрямів підвищення ефективності діяльності аграрних формувань на засадах соціальної відповідальності.

Ключові слова: економічна ефективність, аграрні формування, тенденції розвитку, соціальна відповідальність, соціальні програми, сталий розвиток.